

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української філології

Курсова робота
на тему:

ОНИМНИЙ ПРОСТІР ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
(на матеріалі роману В. Малика "Посол Урус-шайтана").

студентки групи Сл (укр) 03-21
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації 014.01 Українська мова і література,
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література

Носон Аліни Миколаївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української філології
доцент Заскалета В. П.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)

Київ – 2023

Зміст

Вступ	3
Розділ 1 . ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ ОНОМАСТИКА: ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ.....	5
1.1. Історія літературної ономастики: зародження, становлення сучасний стан і перспективи.....	5
1.2. Класифікація літературно-художніх онімів.....	6
1.3. Антропонімія в ономастичному просторі у художній літературі.....	9
1.4. Лінгвістичне потрактування онімів.....	14
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ АНТРОПОНІМІВ.....	18
2.1. Структурно-стилістичні особливості антропономіацій у романі «Посол Урус-шайтана».....	18
2.2. Топонімна номінація твору та інші види онімів у романі «Посол Урус-шайтана».....	22
ВИСНОВКИ.....	24
РЕЗЮМЕ.....	25
RESUME.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТОНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27

Вступ

Простір онімичних назв кожного літературного твору унікальний. Автор заздалегідь знає, яку роль вони відіграватимуть у розвитку сюжету, тому він назвав їх заздалегідь. Враховує особливості кожного героя, обираючи імена автор намагається досягти гармонії між іменами та характером героїв. Художній твір містить широкий спектр ономастичних засобів мови, а також може створювати власні авторські оніми, якщо це необхідно. Вивчення власних імен стає все більш популярним серед дослідників.

Оскільки онім зберігає лінгвістичний та історичний код, довгий час велися суперечки щодо виділення ономастики в окрему науку. Остаточне формування ономастики як окремої наукової дисципліни відбулося в другій половині ХХ століття.

Кожна відповідна назва була сформована в різні часи і стала джерелом мови після появи писемності. Навіть короткі власні імена можуть мати довгу історію, а мовні зміни оніміння можуть бути виправдані певними історичними подіями. Традиція ономастичної студії дуже міцно сформувалася в Україні, її засновником є К.Цілуйко.

Предмет ономастики її становлення як окремої галузі науки було закладено в роботах таких мовознавців як В.Ташинський, Ю. Карпенко, Н.Зубов, О. Белей та інші, але використання власних імен у мові текстів та особливо сучасні твори мистецтва до кінця не досліджені. Саме це визначає актуальність нашої роботи. Останнім часом вивчення літературної ономастики активізувалося, вони часто охоплюють тільки один розряд власних імен-антропоніми. Літературна спадщина українських письменників з кожним роком поповнюється новими творами, в яких широко

виражений величезний словниковий запас, тому вивчення власних і потребує вдосконалення, розширення та якісних змін.

Об'єктом курсової роботи є онімна лексика роману Володимира Малика "Посол Урус-Шайтана".

Предмет нашого дослідження являє собою дослідження різних типів онімів та їхнього лексико-семантичного навантаження у творі.

Метою роботи є вияв структури онімного простору роману Володимира Малика "Посол Урус-Шайтана". Щоб досягти поставлених цілей, необхідно виконати такі **завдання**:

- проаналізувати розвиток ономастики як самостійного наукового напрямку;
- вивчити напрацювання вчених щодо класифікації власних назв;
- виявити всі власні назви різних розрядів у творі;
- визначити лексико-семантичні функції онімів;
- розрізняти та аналізувати класи топонімів;
- вивчити функцію фонових власних назв.

Методи дослідження використані загальнонаукові та власне лінгвістичні.

Теоретичне та практичне значення роботи. У вищих навчальних закладах ця праця може бути використана для викладання лекцій із сучасної української літературної мови, історії української літературної мови, стилістики, ономастики, а також для написання курсових робіт.

Структура роботи: робота містить 32 сторінки, 31 джерело; складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

Розділ 1

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ ОНОМАСТИКА: ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ

1. 1. Історія літературної ономастики: зародження, становлення сучасний стан і перспективи.

Літературна ономастика ще перебуває в стадії становлення та самоутвердження. Це особливо помітно в дискусії про імена в цій лінгвістичній галузі, яка розглядає назви художніх творів. Як зауважує Галина Мельник, «...нинішній уживаніший статус терміна літературна ономастика, у порівнянні, скажімо, з поетикою оніма та іншими, апріорі віддає йому прерогативу на номінацію наукової дисципліни; цей термін загальноновизнаний у світі (...), а відтак український відповідник легко ідентифікується в міжнародній термінологічній системі» (Мельник, 2008, с.20)

«Розпочався процес теоретичного обґрунтування досить молодій ономастичній галузі, який інтенсивно і з великим успіхом продовжувався. Проте В. М. Калінкін стверджує, що поетика власних назв потребує розробки таких загальних теорій, як філософська, логічна лінгвістика, семіотика, теор. культурні та естетичні аспекти), може охопити всі аспекти цього складного явища. Він зробив вагомий внесок у формування теоретичних основ літературної ономастики, він називає поетикою оніма, зокрема, своєю монографією «Поетика оніма». Загалом у царині теорії літературної ономастики плідно працювали Л. О. Белей, Ю. О. Карпенко, Е. Б. Магазаник, В. М. Михайлов, В. А. Никонов, С. І. Зінін, Т. В. Немировська, О. І. Фонякова тощо. З часу виходу у 1999 р. двох монографій В. Калінкіна, проблемі поетики синонімів присвячено

дослідження науковців із систематизації та розвитку термінології, а також теоретико-методологічних засад цієї галузі» (цит. за Доценко, 2018, с.20).

Отже, протягом останніх десятиліть питання функції власних імен у художніх текстах неодноразово входили в коло дослідницької уваги, що сприяло виокремленню цього незвичайного напрямку досліджень у самостійну дисципліну – поетонімологію. Такі роботи успішно проводяться в галузі літературної граматики, що дає змогу аналізувати граматику відповідного автора на основі лінгвістичних, літературних, філософських, психологічних, історичних принципів, соціології та культури. Дослідження в галузі літературної номенклатури цього періоду зосереджені на багатьох питаннях, пов'язаних із вживанням власних імен у художніх текстах: специфічні деталі літературної номенклатури, їх функції у творчості, стиль описує номенклатуру того чи іншого митця слів, експресивну здатність іменникових одиниць у прозових і поетичних текстах, характеристику літературних назв як засобів вираження найрізноманітніших авторських уявлень про світ.

1.2. Класифікація літературно-художніх онімів

Одиницею дослідження ономастики є онім. Якщо розглядати цю назву конкретно в літературі, онім часто визначають як поетонім. У літературі за різними категоріями об'єктів виділяють свої види. Скільки типів об'єктів, скільки структурних підрозділів вони є ономастичними та іменниковими видами відповідно. «Функція поетичних імен не виходить за межі загальнономовної, а з іншого – вони набувають нового емоційного забарвлення, іншого змістовного звучання,

тому основна функція літературних імен – є емоційно-стильовим, оскільки переважно емоція впливає на читачів, призводить до виникнення різноманітних асоціативних зв'язків, завдяки чому герої сприймаються глибше. Крім того, функція характеристики є важливою в назві вірша, що дозволяє глибше зрозуміти персонажа. Використовуйте лаконічну мову, щоб описати персонажа та водночас позначити його».(Мелик, 2009, с.19)

Дослідники рекомендують враховувати лінгвістичні та екстралінгвістичні факти та їх реалізацію в текстовому, номінативному, комунікативному, метафоричному, естетичному тощо, функція літературознавчих онімів. Оскільки літературні іменники існують у конкретному контексті - художньому тексті, то наявність значення в структурі поетичного заголовка та його вмотивованість не потребують спеціальних доказів. Літературно-художнє ім'я має певне значення, оскільки воно пов'язане з певним героєм, цілісне з образом. Вірші можуть бути оздоблені метафорами, іронією, символами, алегоріями, міфами, цікавим змістом ще до того, як вони почнуть розвиватися в тексті. Саме в період гострого обговорення цього питання, у 1970-х роках, вчені найактивніше намагалися систематизувати назви століття. Тому дослідники, запропонована номінативну класифікацію, в якій були назви класів різних предметів і відповідні їм власне номінативні класифікації: люди – антропоніми, географічні об'єкти – топоніми, рослини – фітоніми тощо (Гламур, 2019).

Аналізуючи простір ономастики, дослідники виділяють:

- 1) реально існуючі імена;
- 2) об'єкти, створені фантазією людей, або імена вигаданих предметів;

3) об'єкти, існування яких передбачається, але ще не доведено;

4) об'єкти, створені творчістю художника

Якщо номен — це слово, яке представляє об'єкти, пов'язані з наукою та технікою, то товарні знаки — це слово, яке представляє об'єкти, якими користуються споживачі. В новітній класифікації термінів дослідники врахували також типологію О.Карпенка (2006), яка виходить із таких позицій: «когнітивна ономастика за типами денотатів, способи розпізнавання та найменування, ментальна лексика, встановлені дев'ять однойменних словникових слів ононімної лексики: 1) антропонімічний, 2) топонімічний, 3) теонімічний, 4) ергонімічний, 5) зоонімічний, 6) космонімічний, 7) хрононімічний, 8) хрематонімічний та 9) ідеонімічний» (цит. за: Татаренко, 2013, с.173)

Кожен тип складається з кількох підтипів або доменів. Ця типологія відповідає когнітивно орієнтованому підходу до концептуалізації різноманітних фрагментів мовної картини світу, в якій імена посідають важливе місце і відіграють не менш важливі ролі, аніж звичайні імена.

Астропоетоніми визначає назву космічного об'єкта або окремого об'єкта небесні тіла, планети, зірки, комети, метеороїди та астероїди. але вони не повинні плутатись із космічним словом, яке використовується для позначення назви просторових об'єднань небесних тіл, сузір'їв та їх складових, зоряні скупчення і галактики.

Топопоетоніми— ще один важливий елемент штучно створеного світу. Міста, села, країни, королівства, вулиці, назви річок, гір, організації – все це охоплює значення топонімів. Так само, як і при копіюванні антропологічних слів,

перекладач повинен звернути пильну увагу на образи, включені в значення назви місця, щоб скопіювати якомога повніше.

Вивчаючи значення топонімів, ми можемо виділити їх типи. Описові назви вказують на характерні особливості об'єкта, наприклад Скелясті гори, Північне море, Ньюкасл. Це в основному базується на асоціації або ілюзії з Тихим океаном (лише невелика частина є спокійною або тихою, коли її бачать і називають).

Міфологічний словник стосується власних імен богів, божеств, героїв, нейтральних персонажів і лиходіїв, присутніх у пантеоні та в складі міфів, легенд і казок. Переклад імені такого типу можна описати так: ім'я транслітерується або транслітерується, а нікнейм перекладається.

Ергопоетоніми не дуже поширені, але все ще присутній у творах мистецтва. Вони дають назви племен і груп осіб, товариств тощо (Доценко, 2017)

1.3. Антропонімія в ономастичному просторі у художній літературі

«Ононімна лексика наділяється відповідною номінативною функцією, забезпечуючи текст різноманітною інформацією (історичною, етнографічною, географічною, конотативною та ін.), беручи участь у моделюванні локальні часові єдності, характерної для будь-якого художнього твору. Крім того, вона відіграє конструктивно-структурну символічну роль у формуванні «світового художнього ландшафту». Анонімні простори для вивчення творів мистецтва дозволяють науковцям розробляти відповідні методи та техніки для визначення нових понять» (Карпенко, 2000).

Власні назви виконують найуніверсальнішу загальну семантичну функціональну характеристику будь-якого жанру, відіграючи важливу роль у реалізації важливих спільних рис художніх текстів: особа-подія-час-простір. Анонімний простір художнього твору складається з різноманітних анонімних полів, місце в якому залежить від ідейно-тематичного задуму твору, жанрових особливостей, різної композиції тексту тощо.

Сучасна ономастика складається з багатьох взаємопов'язаних частин науки, що виділяються різними категоріями імен. Існуючі класифікації власних імен мають різний ступінь власних імен. Вчені досі не дійшли згоди щодо кількості викидів. Українська літературна ономастика народилася на здоровому ґрунті народної дійсності. Протягом століть вона розвивалася й існувала відповідно до університетської ономастики (в єдиному світовому літературному процесі), зростаючи й збагачуючись із розвитком національних літератур. Незважаючи на всі труднощі, український літературний процес вивів у світ незліченну кількість письменників, поетів і драматургів. Кожен з них зробив свій внесок у становлення і розвиток літературної ономастики.

Власні назви, що функціонують у рамках художнього твору, для яких використовується ряд термінологічних словосполучень: «простір власних імен», «топонімічний простір», «антропоморфна назва», «простір», «анонімний простір», «ононімічний простір» Автор колективної праці «Теорія і методологія дослідження власних імен» вважає, що простір власних імен — це світ, що оточує власне ім'я людини, яке розміщене окремо від іменованого об'єктів у реальному світі разом і навколоземний простір, а також уявний або

гіпотетичний простір, складають багато типів змін, які важко виявити (Карпенко, 2000, с.70)

«Антропоморфізм» – розділ ономастики, що вивчає антропоморфні слова та закономірності їх виникнення, розвитку та функції. Ми вважаємо, що слід використовувати комбінацію термінів у просторі псевдоіменів, і це є предметом для подальшого розгляду, брати участь у моделюванні хронотопу – локальна часова єдність, характерна для будь-якого художнього твору. Анонімні простори для вивчення творів мистецтва дозволяють науковцям розробляти відповідні методи та техніки для визначення нових понять (Гогуленко, 2011, с.440)

Поява великої кількості досліджень у галузі літературної ономастики розкрила нові шляхи вивчення окремих особливостей ономастичного простору та ролі власних назв у моделюванні художніх світоглядів. Цікавим було б також дослідження відмінностей ононімним простором мови та ононімічним простором літературно-художніх творів. Якщо істинні власні назви (незалежно від ступеня їх вживання) є мовними фактами, то власні назви художніх текстів (як мовні факти) є не лише пережитками національних загальнонародної ономастичної традиції, а й художніх мов, а також слідом специфіки.

Ю. Карпенко визначає «національні особові назви як сукупність усіх власне власних назв, якими користуються носії цієї мови, а також мовно нестійких і зрідка наявних особових імен, яка з часом стає фактом і доповнює або нівелює національні іменники» (Карпенко, 2000, с.441).

Ономастика літературних творів неадекватно відображає місце і роль власних назв у реальному житті. Вона неадекватно

відображає місце і роль власних назв. Імена в художніх творах займають проміжне положення між назвами вигаданих об'єктів і назвами реальних об'єктів. Це пов'язано з тим, що власні назви в художніх творах створюються на основі досвіду художників, письменників і музикантів, але необов'язково існують в реальності. Власні назви в системі художніх текстів перебувають під впливом індивідуального художнього стилю автора, форми оповіді та текстового жанру. Тому специфіка онімного простору художніх творів впливає зі специфіки онімів, відмінності між реальною та літературною системами власних назв, що спеціально проаналізували Ю. Карпенко та В.Калінкін. Онімний простір художніх творів характеризується системною повнотою, наявністю віртуальних епітетів і елементів на комунікативно-прагматичному рівні (Максимюк, 2014, с.14).

Структура і композиція анонімного простору є однією зі структурних особливостей особистого стилю письменника. Як зазначає Ю. Карпенко, «створюючи художній твір, автор конструює його анонімний простір, створюючи систему анонімності, яка має бути збалансованою, актуальною для всього тексту, прагматично спрямованою. Використання автором персоніфікації як найважливішої сукупності власних назв у художніх творах має своє прагматичне спрямування у багатьох стилях. Українська народна дійсність дає благодатний ґрунт для нової української літератури, вона є не лише джерелом розвитку» (Карпенко, 2008, с.200).

Літературний факт — це також життєвий потік розвитку всіх мовних рівнів і систем, стрімкого розвитку художнього письма в лабораторіях видатних митців і авторів. Саме цей

процес сприяв зародженню, становленню та розвитку літературної ономастики.

Якщо в таких галузях української ономастики, як топоніміка, етнографія, народознавство тощо, проведено велику роботу і написано основні праці, то в багатьох інших галузях, що належать до літературної ононімії, також проведено серйозні дослідження. «Якщо ретельно систематизувати все те, що так чи інакше стосується інтерпретації власних назв у художніх творах, – зазначає Ю. Карпенко, – то вийде досить об’ємний список праць. Але майже всі вони:

1. порушують питання літературної ономастики принагідно;
2. розглядають письменницьку онімію як звичайний матеріал (ще одне джерело) загальних досліджень;
3. зосереджуються навколо проблематики історичної достовірності, історичних джерелі протонімів» (цит. за: Доброльожа, 2009, с.33).

Проте й літературна ономастика має свої проблеми та завдання, які не вичерпуються вищезазначеними проблемами. Якщо говорити про праці з дослідження оніміки в українській літературі (у власному колі, не суміжній проблематиці), то це буде цикл праць Л. Масенко, Т. Немировської та кількох інших авторів. Специфіка літературної ономастики прямо суперечить вивченню художніх текстів у літературознавстві та лінгвістиці.

Багато в чому ономастика української літератури відображає закономірності світової ономастики, властиві художнім творам загалом. Найважливішим з них є закон трьох відповідностей:

а) авторській концепції, яка виявляється на рівні ономастикону в іменниках (і в етимології імен, і в звучанні, і в їх поєднанні-узгодженні чи контрасті одне з одним і з усім художнім твором);

б) історичній правді і правді реалій, на яких базується літературна ономастика;

в) антропоцентризму тексту, що виявляється в усіх компонентах онімного простору твору, зокрема художньому локусі, який визначає просторову домінанту – топос кожного персонажа.

Отже, ономатична творчість майстра завжди спирається на ономатичні твори попередників і на ономатичну дійсність народу, враховує ономатичну творчість у літературному процесі загалом.

Важливо те, що концентрація міметичної лексики в художніх творах значно перевищує реальне використання реальних мовних конструкцій. Ономастика художнього тексту — це аж ніяк не відображення вжитого в житті імені, а його проекція крізь призму творчості автора.

Ономастика літературна – напрям у вивченні власних назв художніх текстів літературної мови, що виникає на межі ономастики зі стилістикою, поетикою, текстологічною лінгвістикою, лексичною семантикою, семіотикою тощо.

1.4. Лінгвістичне потрактування онімів.

Лексико-семантична система мови має два шари лексичних одиниць: власні та загальні. Власна назва (онім)-це слово, словосполучення або речення, яке слугує для виділення та індивідуалізації об'єкта, названого власною назвою, з-поміж

багатьох подібних, а також для ідентифікації об'єкта, про який ідеться.

З точки зору опрацювання накопиченого фактичного матеріалу варто звернути увагу на такі питання, як система онімів, релевантні критерії та їх системні взаємозв'язки, виділення тематичних груп, об'єктивні ознаки ядра та периферії.

Аналізуючи структурно семантичні параметри ономастикону, варто також враховувати культурно-історичні детермінанти: етно-, психо-, соціо-, прагмалінгвістики й інших аспектів теорії мовленнєвого спілкування.

Вражає, що емпіричний матеріал накопичувався шляхом вивчення місця ономастики мові та мовленні не системно, без визначення онтологічної, ономастичної підсистеми в її антропометричному розумінні з погляду етнографії, психології, соціології, прагматики. Природа ономастики дуже складна, багато в чому через унікальність позначуваного об'єкта.

Особливість лінгвістичного статусу оніма полягає у функції мовної одиниці в онімному просторі. Онімний простір найчастіше розглядають як функціонально-семантичне поле, тобто як систему різнорівневих засобів мови (морфологічних, синтаксичних, словотвірних, лексичних синтаксичних, словотвірних і лексичних), які інтегруються на основі спільності та взаємодії їхніх семантичних функцій.

«У просторі ономастики виокремлюють і виявляють такі ознаки ядра та периферії лексичної системи:

1. ядро утворює слова і є менш морфологічно вмотивованим, ніж периферія на віддаленість від ядра вказує

домінування внутрішніх форм у семантичній структурі ономастичної одиниці.

2. ядро лексики є стабільним, але периферія піддається змінам під впливом суспільного життя. Антропоніми та топоніми формувалися протягом тривалого часу і не зазнали помітних змін на концептуальному та структурному рівнях. З іншого боку, в онімному просторі як відкритій лексичній системі постійно збільшується кількість периферійних категорій та одиниць.

3. узагальнююча та систематизуюча функція мови варіюється в різних онімних класах. В онімному ядрі свобода вибору назви обмежена лінгвістичними причинами та екстралінгвістичними параметрами.

4. процес перехідності відбувається по лінії ядро-периферія. Ядерна структура передає свої одиниці іншим розрядам і таким чином стає сильним розрядом, тоді як слабкий (периферійний) розряд формується за рахунок одиниць інших розрядів. Слабкі (периферійні) розряди формують свій склад за рахунок одиниць інших розрядів» (Доценко, 2017, с.14)

Щоб проаналізувати власні назви, необхідно спочатку звернути увагу на функції, які вони виконують: ідентифікацію та характеристику.

Розглядаючи власні назви у функціональному аспекті, можна виділити номінативну, соціальну, афективну, акумулятивну, вказівну, експресивну, естетико-стилістичну функції власних назв. Номінативна функція виражається у значенні семантичного компонента власної назви.

Соціолінгвістична природа омонімів означає, що вони неминуче пов'язують різні спільноти (етнічні, регіональні, міські, районні тощо) і виступають своєрідною

соціокультурною нормою у спілкуванні. Оскільки власні назви безпосередньо детерміновані екстралінгвістичними чинниками, їхнє функціонування та процес утворення продиктовані законами мови.

Вони детерміновані закономірностями суспільного розвитку.

Планування простору власних назв є лінгвокультурно зумовленим: "будь-які відмінності у наповненні ономастичного простору є виявом лінгвістичної відносності, спричиненої особливостями концепції навколишнього світу, ландшафтними чинниками (тобто умовами життя носіїв різних мов), культурними чинниками (особливо специфічним впливом вірувань, звичаїв, обрядів, традицій) і т. ін." (Желєзняк, 2011, с.286).

Онім – це слово або словосполучення, яке допомагає розрізнати, індивідуалізувати та ідентифікувати об'єкт з іншими, і водночас є соціокультурний код, що створює або розширює уявлення про національні, психосоціальні якості, наявні в мові, і водночас є соціокультурним кодом, що створює або розширює уявлення про національні, психосоціальні якості, наявні в мові. Художні інтерпретації ономастики структуруються на основі таких вихідних ознак. Ономастика тісно пов'язана з історією та культурою.

РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ АНТРОПОНІМІВ

2.1. Структурно-стилістичні особливості антропономіацій у романі «Посол Урус-шайтана».

Роман «Посол Урус-Шайтан» починається розповіддю про старого Кобзаря та хлопця-поводиря (15-річного хлопця — Яцька), який «вимальовувався на тлі холодного грудневого неба» (В.Малик) явно любить зиму, можливо, якимось чином висловлюючи інтригу. Впадає в око дивовижне бажання старшого кобзаря дійти до Запоріжжя, який мріяв загинути «разом із товаришами». Впадає в око опис оніма старця: «чимось скидався на велетенського птаха: і простягнута вперед, мов крило, рука, і великий гачкуватий ніс, і тонкі ноги у білих полотняних штанях». Образ птаха, як і степу, є символом свободи. Тож де й беруться сили в недужого: «достоту немічний птах видерся на скелю, щоб з неї, мов з висоти пташиного лету, востаннє глянути на рідну землю, яку мав покинути».

Онім головного героя – молодий козак Арсен Звенигола. Цей чоловік не зовсім вигаданий. У Арсена був реальний прототип – запорізький розвідник, якого напередодні війни отаман Іван Силко відправив до Туреччини з важливим завданням – з'ясувати військові плани майбутніх ворогів. Хоробрий «таємний посол», який добре володів турецькою мовою, домігся від султана Мехмеда IV указу про майбутній похід на Україну і привіз його на Запорожжя.

Силко розумів особливу важливість цього документа і негайно відправив його до Москви, де він і досі зберігається в

архіві колишнього посольського приказу. Так відомі стратегічні та тактичні плани Туреччини. Заздалегідь підготовлені та зібрані під проводом Чигирини російські та українські війська завдали могутньому супротивнику значних втрат, змусивши його відступити та відмовитися від свого плану завоювання України, який у разі здійснення привів би до повного знищення український народ. Онім Арсен означає мужній, є сила, рішучість і надійність Арсен відрізняється простотою і природністю. Ми, справді, бачимо такого головного героя у романі.

Далі у романі ми знайомимося із запорожцем-рубакою Корнієм Метелицею та його учнями – Сікачем, Товкачем і Арсеном Звенигорою. Поміж трьох «спудеїв» вирізняється останній, котрого як гідного суперника поважає Метелиця. І не дивно, адже у тренувальному двобої Арсен переважає наставника. Хлопець не зважає ані на втому, ані на рани... «Вищий середнього зросту, гнучкий і тугий, як молодий дубок, з густим темно-русявим закучерявленим чубом, а не з довгим віхтем-оселедцем, – традиційною зачіскою запорожців, – таким був цей молодик. Він розпалився од бою і з ясным веселим усміхом тіснив старого. На його чисто поголеному довгастому обличчі цвів яскравий червінь-рум'янець, а бистрі світло-сірі очі під виразними розльотистими бровами блищали від молодецького захоплення» – таким постає Арсен Звенигора (прізвище інстинктивно наближає героя до Черкащини).

Онім Данила Сома – який 25 років перебував у рабстві і нарешті зміг втекти з турецької неволі, але через це його люди знущалися з нього як з нещадного ворога. Українське, біблійне, чоловіче – ім'я Данила, що означає «Бог мій суддя», що цілком свідчить про долю героя у романі.

Онім Івана Сірка є культом і кумиром унікальної козацької традиції. Про нього не пишуть різні історики, бо він непереможний і непередбачуваний, але він був і залишається символом мужності, честі та відваги, незламності духу України. Образ Сірка наслідували різні покоління, і він вважається однією з найзагадковіших і неординарних історичних постатей козацтва минулого. Також Сірка називали перевертнем і характерником, а турки його називали Уроса-Шайтана (диявол). Іван Ширко був не тільки дуже талановитим воїном, а й видатним політиком свого часу.

Ймовірно, прізвисько Чорновий утворене від сполучення слів черно баять, що означає сперечатися, лихословити. Тому це прізвище може вказувати на риси характеру предків. Онім Чорнобай - «чорно баять», говорити були чаклунами і шаманами свого часу, розбійником. Так у романі ми бачимо Чорнобай - відступник, зрадник, має на меті продати дівчат татарам, а ті відповідно – в турецький гарем.

Персонаж Свирид Многогрішний позиція останнього неприйнятна для головного героя: «Так ось як міркує цей проклятий потурнак! Начхати йому на волю, на рідну землю! Йому аби кендюх натоптати бараниною, а там – до всього байдуже». Та й портретні деталі на кшталт «в очах з'явився хижий блиск», «на товаришів-невільників почав дивитися з неприхованою зверхністю», «його очі блиснули злобою» є вкрай промовистими.

Онім Метелиця утворена від мирського імені Метелиця, яке, ймовірно, було дано дитині, яка народилася під час хуртовини.

У романі герой Метелиця показаний як високий, хитрий огряднім запорожець з довгим сивим оселедцем і золотою сережкою у правому вусі.

Усі антропонімні номінації діляться на однослівні, двослівні та трислівні, з-поміж них виокремлюються чоловічі та жіночі. У межах двослівної номінації виділяють такі комбінації: «ім'я + прізвище» або «прізвище + ім'я», «ім'я + прізвисько», «ім'я + по батькові», а трислівна номінація – це «ім'я + прізвище + по батькові».

Антропонімна номінація збірки роману «Посол Урош-Шайтан»

I. Однослівні номінації

1) Чоловіче ім'я:

- у повній формі: Яцьк, Сікач, Товкач, Нестор, Алі, Нефі, Ованес, Хачук. Гамід, Ферхад, Геджеп, Мустафа, Ісмет, Реджеп, Іраз, Русся, Петро, Гамід, Чорнобай, Юсуп, Джаббар, І Сливен, Якуб, Тхір, Шаріф, Митрофан

- демінутиви: Омелько, Ненко

2) Жіноче ім'я:

- у повній формі: Іраз, Бекір, Марія.

- у демінутивній і гіпокористичній формах: Інка, Златка, Анка.

3) Прізвища: Чорнобородий, Влахов, Карамлик

II. Двослівні номінації

1) Ім'я + прізвище: Корній Метелиця, Арсен Звенигор, Данило Сом, Дженджуристий Сікач, Іван Сірко, Богдан Хмельницький, Роман Воїнов, Стеха Ферхад, Гервасій Квачка, Пахолок Герасим, Алі Резей, Іван Ненков, Герасим Буков, Райк Драголанов, Лук Дуба, Юрій Гедеон, Юрій Хмельницький.

2) Двокомпонентні прізвиська: пана Верещаки, султан Магомет, князь Романський, Камадж-бей, Белюк-баша, пан Спихальський, гетьман Яблоновський, пан Мартин, пан Вондзя, Якуб-ага, Воевода Мляден, султан Омера, Гамід-бей, Іскап-бей, Воевода Младен, кмет Петков, Сафан-бей, султан Магомет.

3)З апелятивом на позначення родинних стосунків: дідок Шевчик.

III. Трислівні номінації:

1) ім'я + прізвище+ по батькові: Драган Нестор Сірко

2)прізвиська: царя Федора Олексійовича, гетьмана Петра Дорошенка.

2.2. Топонімна номінація твору та інші види онімів у романі «Посол Урус-шайтана»

Топоніми-це назви географічних об'єктів. Серед власних іменників. Це пов'язано з тим, що топоніми експресивно та стилістично багаті і визначають свої просторові елементи зазагальними правилами літературних текстів. До топонімів належать наступні.

Топоніми включають такі категорії, як гідроніми (назви водойм), ойконіми (назви населених пунктів), ороніми (назви елементів рельєфу), арбаніми(назви міських об'єктів) та мікротопоніми (назви невеликих географічних об'єктів).

Щодо особливостей використання топонімів у літературних творах, то дослідники мають на увазі такі ознаки: 1) походження (реальні, вигадані, реально-зашифровані); 2) парадигматика (тип оніма – макротопонім чи мікротопонім); 3) синтагматика (роль топоніма в сюжетному розгортанні подій, у долі персонажів); 4) стилістична роль. Топонімія як складова художнього тексту забезпечує, насамперед, реалістичність.

Інакше кажучи, реалізує значення топонімів, відтворюючи певні події, і водночас окреслює певний простір, у якому триває розповідь і в якому діють головний та другорядні персонажі.

Природа самих топонімів визначає ступінь характер їхнього використання в різних жанрах художньої літератури. Ця міра зумовлена необхідністю визначити місце знаходження зображуваних чи згадуваних персонажів або самого автора. Характер вживання, з іншого боку, залежить від його стилістичної функції і має досить широку амплітуду суто експресивних коливань, крім комунікативних амплітудасуто експресивних коливань.

У збірці «Таємний посол» зафіксовано такі різновиди топонімів:

Хороніми (власні назви будь-якої території, області, району, краю): Болград, Болгарія, Польща, Туреччина, Україна, Росія, Єфрат.

Ойконіми (власні назви будь-якого поселення: міста, села, а також назви хуторів, висілків і под.): Прикарпаття, Каменець-Подільськ, Волощина, Вінниця, Запорозжя, Ляхистан, Буджака, Кам'яний брод, Черновод.

Гідроніми (власні назви будь-якого водного об'єкта): Дніпро, Чорне море.

Оронім (власна назва будь-якого елемента рельєфу земної поверхні – горба, миса, гори, скелі, западини, долини): Кримські гори, Бялих скель, березі Кизил-Імаку, берег Добруджі, Чорновод, Чорна гора, Чорноводська долина, берега Босфоту Січів.

Отже, ми виділяємо та аналізуємо три групи власних назв у книзі: В. Малика "Послол Урус-шайтана" імена (власні імена

героїв у творі), топоніми (імена в книзі) назви об'єктів у межах міста) та фонові власні назви. Персоніфікація твору обширна й багатогранна, презентаційна по імені, по батькові, прізвищу та по прізвиськам.

Ми виокремлюємо два принципи диференціації внутрішньоміських об'єктів: тематичний та структурно-семантичний. На основі наведених вище принципів аналізу ми відстежуємо походження і мотивація назви та її функціональна характеристика у тексті творі В. Малика "Послосл Урус-шайтана").

У цьому може допомогти комплексний аналіз ономастичного простору твору. Дізнатися більше про зміст і сюжетні особливості твору. Крім функцій іменування, імена виконують багато інших очевидних і приховані функції для виділення історичних характеристик власних назв працює на більш високому рівні, оскільки для повноти щоб зрозуміти слова автора, потрібно зрозуміти героїв і зміст.

ВИСНОВКИ

Лінгвістичні питання взаємодії між іменами та їхньою культурною пам'яттю. Взаємодія між іменами та їхньою культурною пам'яттю є особливою проблемою, яку дослідники, що прагнуть всебічно вивчити функцію власних назв у художніх творах, повинні вирішити, намагаючись йти в усіх напрямках.

РЕЗЮМЕ

Тема курсової роботи «Онімний простір художнього твору» обрано з метою з'ясувати семантичні групи онімів та їхні стилістичні функції в історичній прозі на матеріалі В. Малика «Посол Урус-шайтана».

У першому розділі роботи досліджено, що онімний простір художнього твору є не цілісною, замкненою системою, а фрагментарною по відношенню до відтворених у тексті образних об'єктів художнього світу; Він формується на основі естетичних цілей, з урахуванням відповіді твору на його художнє завдання та взаємовпливу художнього тексту і читацьких можливостей.

У другому розділі окреслено специфічні стилістичні функції, які оніми виконують у художніх текстах, зокрема історичних романах. У ході нашого дослідження ми виявили різнорідність оцінювання і сприймання фактів історії різними віковими категоріями. Причинами цього є вплив мас-медіа, тобто інформаційна політика, відсутність у реципієнта власного чуттєвого досвіду, пов'язаного із словом-стимулом

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів. Обсяг роботи становить 36 сторінок. У списку використаної літератури налічується 31 джерел.

Ключові слова: українська мова, онамастика, семантика, стилістика, художня література, топоніми

RESUME

The subject of the term paper "The Ononymous Space of the Artistic Work" was chosen in order to find out the semantic groups of ononyms and their stylistic functions in historical prose based on the material of V. Malik's tetralogy "Ambassador of Urushaitan".

In the first part of the work, it was investigated that the anonymous space of an artistic work is not a complete, closed system, but fragmentary in relation to the figurative objects of the artistic world reproduced in the text; It is formed on the basis of aesthetic goals, taking into account the response of the work to its artistic task and the mutual influence of the artistic text and the reader's capabilities.

The second part outlines the specific stylistic functions that onymes perform in literary texts, particularly historical novels. In the course of our research, we discovered heterogeneity in the assessment and perception of historical facts by different age groups. The reasons for this are the influence of the mass media, that is, information policy, the lack of the recipient's own sensory experience associated with the stimulus word

The coursework consists of an introduction and two sections. The volume of work is 32 pages. There are 31 sources in the list of used literature.

Key words: Ukrainian language, onomastics, semantics, stylistics, fiction, toponyms.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531235.pdf> (дата звернення: 03.-9.2021).
- Белей, О. О. (2007). *Трансформація українського ономастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі*. Wrocław.
- Буга, Т. В. (2010). *Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.)* : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк.
- Буга, Т.В.(2010). Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. філол. : 10.02.01. Донецьк.С.486
- Галаур С.(2019) *Регулятивна організація топонімів у сучасному українському художньому тексті*. Лінгвостилістичні студії вип.10 С. 18–28.
- Гогуленко, О. П. (2011). Антропонімний простір творів Панаса Мирного. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Випуск ХХІV. Ч. 1, С. 440– 441.
- Греков, В. О. (2018). Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. *Молодий вчений*, 9(1), С. 94-100
http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_9%281%29_24
- Деременда, Ю. М. (2011). Іншомовні засоби в ергонімів (на матеріалі ергонімікону Тернопілля). *Філологічні трактати*. З. С. 164-168.
- Доброльожа ,Г.М.(2009). *Спостереження за онімною лексикою в ареальній фразеології* (на матеріалі фразеології Середнього Полісся та суміжних територій). Житомирський держ. університет ім. Івана Франка. Житомир. С. 31–39

- Доценко, М.В. *Експресивні можливості формально ідентичних власних назв у художньому мовленні*. Український смисл : наук. зб. / за ред. Проф. І.С. Попової. Дніпропетровськ. С. 167–174
- Доценко, М. (2018). *Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: 10.02.01 – Українська мова. – Донецький національний університет ім. Василя Стуса. – Вінниця. С. 20-21.
- Доценко, М. В. (2016). *Засоби розмежування формально тотожних топонімів*. Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах». Частина II. / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпропетровськ . С. 209–211. С. 209–211.
- Доценко, М. В. (2017). *Рубіж століть у постмодерністському онімному просторі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук», Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. С. 14–16
- Доценко, М.В.(2017). *Денотатно-номінативна структура топонімії в постмодерністській прозі*. Наукові записки Вінницького держ-го пед-го університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць. Вінниця, Вип. 25. С. 132–141
- Доценко, М.В.(2017). *Рубіж століть у постмодерністському онімному просторі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук», Таврійський

- національний університет імені В.І. Вернадського. Сімферополь. . 14–16.
- Железняк, І.М.(2011). *Слов'янська антропоніміка*. Вибрані статті. Київ.С.286
- Карпенко Ю. О. (2000) *Мова топонімів – мова землі: онімізація тексту як художній засіб у романі Л. Костенко «Берестечко»*. Історико-літературний журнал. С. 75–80
- Карпенко, Ю.(2009). *Літературна ономастика*. Одеса. Видавництво / В. Лучик // Мовознавство.
- Кочерган, М. П. (2004). *Вступ до мовознавства*. Київ : Видавничий центр «Академія». С. 407
- Максимюк, М. В. (2009) *.Специфіка використання власних назв у сучасній українській постмодерній прозі (на матеріалі романів В. Кожелянка)*. *Studia Slavistica* : зб. наук. ст. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші. С. 280–285.
- Максимюк,М.В. (2012.) *Онімний простір постмодерністського тексту (на матеріалі романів Василя Кожелянка)* : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці.С.12
- Мельник, Г. І.(2009). *Онімкон у структурі ідіостилю (на матеріалі поезії Євгена Маланюка)* : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса.С.12
- Мельник, Г.І.(2008). *Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. Записки з ономастики*. Вип. 11: Зб. наук. праць. – Одеса. С.20.
- Мініна ,О.В.(2011). *Проблема класифікації функцій поетонімів у художньому тексті та їх розрядів за денотатом*. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. С. 81–84.
- Можарова, Т. М.(2009). *Фоносемантика онімних найменувань у поезії шістдесятників*. Лінгвістичні дослідження : зб.

- наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Х. : ХНПУ, 1998. Вип. 27. С. 39–47
- Павелко, С. П.(2002). *Неофіційні жіночі найменування в антропоніміконі Гуцульщини*. Записки з ономастики. С. 50–62
- Панчук, Г. Д.(2013). *Характеризуюча функція антропонімів та безіменної номінації у художніх творах І. Багряного. Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. С. 174–180.
- Скологдра, О. *Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип.46. – Ч.2. С. 355-357.*
- Словник української ономастичної термінології(2012) / Уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Харків : Ранок–Н.*
- Таємний посол*. Книга 1. Посол Урус-шайтана. Книга 2. Фірман султана <https://www.yakaboo.ua/ua/taemnij-posol-kniga-1-posol-urus-shajtana-kniga-2-firman-sultana.html>
- Титаренко, А. А.(2013). *Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів*. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Кривий ріг. Вип. 9(2).С.171-180.
- Торчинський, М. М.(2009). *Структура онімного простору української мови: монографія*. Хмельницький: ХНУ.С.374